

Република Србија
РАТЕЛ
Регулаторна агенција за
електронске комуникације
и поштанске услуге

ИЗВЕШТАЈ О АНАЛИЗИ МАЛОПРОДАЈНОГ ТРЖИШТА ПРИСТУПА ЈАВНОЈ ТЕЛЕФОНСКОЈ МРЕЖИ НА ФИКСНОЈ ЛОКАЦИЈИ

(Тест 3 (три) критеријума)

Београд, новембар 2017. године

САДРЖАЈ

1	КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ.....	5
2	УВОД.....	11
2.1	Регулаторни оквир у Европској унији.....	11
2.2	Правни оквир за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији	17
2.3	Преглед досадашњих активности.....	20
3	ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	22
3.1	Карактеристике релевантног тржишта.....	22
3.1.1	Производна димензија тржишта.....	28
3.1.2	Супституција на страни тражње.....	31
3.1.3	Закључак о супституцији на страни тражње.....	36
3.1.4	Супституција на страни понуде.....	36
3.2	Географска димензија тржишта.....	37
3.3	Закључак о релевантном тржишту.....	37
4	АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	39
4.1	Тест 3 (три) критеријума.....	40
4.1.1	Први критеријум – да ли је тржиште изложено високим и трајним улазним баријерама.....	40
4.1.2	Други критеријум - да ли тржиште има карактеристике због којих се током времена неће кретати у правцу успостављања конкуренције?.....	43
4.1.3	Трећи критеријум – Да ли је, у одсуству ех-ante регулације, довољан Закон о заштити конкуренцији да се ограничи тржишни недостаци?.....	47
4.1.4	Закључак о примени Теста 3 (три) критеријума.....	47
5	ЗАКЉУЧАК.....	48

ДЕФИНИЦИЈЕ КОРИШЋЕНИХ ПОЈМОВА

У анализи су коришћени појмови који имају следеће значење:

Електронска комуникациона мрежа представља системе преноса и, тамо где је то примењено, уређаје за комутацију и усмеравање и друге ресурсе, укључујући пасивне мрежне елементе, који омогућавају пренос сигнала помоћу жичних, радио, оптичких или других електромагнетских средстава, укључујући сателитске мреже, фиксне (са комутацијом кола и пакета, укључујући интернет) и мобилне мреже, енергетске кабловске системе, у делу који се користи за пренос сигнала, мреже које се користе за дистрибуцију и емитовање медијских садржаја, без обзира на врсту података и информација који се преносе.

Јавна телефонска мрежа је електронска комуникациона мрежа која се користи за пружање јавно доступних телефонских услуга и омогућава пренос говора и података између терминалних тачака мреже.

Приступ јавној телефонској мрежи за крајње кориснике подразумева стварање техничких могућности, да се помоћу мреже, система и средстава користе електронске комуникационе услуге путем фиксне мреже.

Јавно доступна телефонска услуга је јавно доступна електронска комуникациона услуга за, директно или индиректно, упућивање и примање националних, односно националних и међународних позива, преко једног или више бројева из националног или међународног плана нумерације.

Претплатник је физичко или правно лице које је закључило уговор са оператором јавно доступних електронских комуникационих услуга о пружању тих услуга.

PSTN мрежа (*Public Switched Telephone Network*) је јавна фиксна телефонска мрежа.

POTS (*Plain Old Telephone Service*) је приступ јавној телефонској мрежи преко аналогног прикључка, којим се обезбеђује пренос говора и односи се на стандардну телефонску услугу.

Базни приступ дигиталној мрежи интегрисаних услуга ISDN BA (*Integrated Services Digital Network Basic Access*) је приступ јавној телефонској мрежи преко дигиталног претплатничког прикључка, којим су обезбеђена два канала за истовремени пренос говора, факс порука и података.

Примарни приступ дигиталној мрежи интегрисаних услуга ISDN PRI (*Integrated Services Digital Network Primary Rate Interface*) је приступ јавној телефонској мрежи преко дигиталног претплатничког прикључка, којим је обезбеђено 30 канала за истовремени пренос говора, факс порука и података.

Фиксни бежични приступ FWA (*Fixed Wireless Access*) је бежични приступ са фиксне локације услугама преко јавне фиксне мреже за електронске комуникације.

CDMA мрежа (*Code Division Multiple Access*) је електронска комуникациона мрежа за фиксни бежични приступ реализована коришћењем фреквенција у опсегу 411.875-418.125/421.875-428.125 MHz.

Услуга CDMA је услуга која се пружа коришћењем мреже CDMA, а односи се на говорне услуге и пренос пакета података.

xDSL (*Digital Subscriber Line*) је дигитална претплатничка линија и представља фамилију технологија (ADSL, ADSL2+, VDSL, VDSL2, SHDSL, HDSL и др.) која омогућава операторима да обезбеде брзе мултимедијалне сервисе за пренос података преко постојећих бакарних каблова.

Мрежа за приступ је јавна комуникациона мрежа која обезбеђује пренос електронских комуникационих сигнала између утврђених локација са којих се пружају електронске комуникационе услуге крајњим корисницима и терминалних тачака мреже на локацијама крајњих корисника.

Мрежа на локацији корисника је мрежа која повезује уређаје крајњег корисника са мрежом за приступ и у власништву је крајњег корисника.

IP (*Internet Protocol*) је протокол који обезбеђује прослеђивање пакета од изворног до одредишног *host-a* без обзира да ли се они налазе у истим или различитим мрежама.

CLL (*Cellular Local Loop*) је технологија која се користи за пружање јавне говорне услуге на фиксној локацији коришћењем инфраструктуре мобилне мреже.

Позив је веза успостављена путем јавно доступне електронске комуникационе услуге, која омогућава двосмерну гласовну комуникацију.

Алтернативни оператори су оператори који на посматраном тржишту послују у режиму општег овлашћења и који, по правилу, за пружање услуга фиксне мреже не користе PSTN мрежу.

1 КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ

Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге (у даљем тексту: Агенција) је у складу са одредбама чл. 59. и 60. Закона о електронским комуникацијама („Службени гласник РС“, бр. 44/10, 60/13-УС и 62/14, у даљем тексту: Закон) надлежна за спровођење анализе тржишта. Чланом 61. Закона су прописани критеријуми за одређивање оператора са значајном тржишном снагом.

На основу одредбе члана 59. став 2. Закона, Агенција је, уз примену Препоруке Комисије од 17. децембра 2007. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2007/879/ЕЗ) (у даљем тексту: Препорука Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ), донела Одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС“ бр. 59/11 и 106/16), којом су одређена тржишта подложна претходној регулацији.

Агенција у циљу хармонизације са регулативом Европске уније, спроводи поступак анализе малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, уз примену Препоруке Комисије од 9. октобра 2014. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2014/710/ЕУ) (у даљем тексту: Препорука Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ), ради утврђивања да ли је ово тржиште релевантно, односно подложно претходној регулацији, у циљу доношења нове одлуке о одређивању релевантних тржишта подложних претходној (*ex ante*) регулацији уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, сагласно одредбама чл. 59. и 60. став 1. Закона .

Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ ово тржиште није дефинисано као релевантно тржиште подложно претходној регулацији, те је потребно оценити да ли је тржиште и даље подложно претходној регулацији односно да ли су кумулативно испуњена следећа три критеријума која представљају тзв. Тест 3 (три) критеријума:

1. присуство високих и трајних баријера за улазак на тржиште, које могу бити структурне, правне или регулаторне природе;
2. тржиште има карактеристике због којих се неће кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода;
3. примена права конкуренције сама по себи није довољна да се на адекватан начин отклоне недостаци на идентификованом тржишту.

Стога, Агенција спроводи анализу малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији уз примену Теста 3 (три) критеријума, сагласно одредби тачке 2. Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ. Уједно, Агенција при спровођењу Теста 3 (три) критеријума узима у

обзир и смернице дате у Извештају Групе европских регулатора (ERG) о смерницама за примену Теста 3 (три) критеријума.¹

Основни циљ анализе је да се установи да ли предметно тржиште на основу Теста 3 (три) критеријума и даље представља релевантно тржиште у смислу члана 59. став 1. Закона.

Период на који се предметна анализа односи обухвата 2014, 2015. и 2016. годину и за тај период су прикупљени подаци од оператора.

Малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији се односи на тржиште на коме се крајњим корисницима пружа малопродајна услуга приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији (у даљем тексту: малопродајна услуга приступа) у сврху коришћења јавно доступне телефонске услуге преко јавне фиксне електронске комуникационе мреже.

На дан 1.10.2017. године за пружање малопродајне услуге приступа у Републици Србији је било регистровано 35 оператора, од којих су три оператора имаоци лиценци, и то:

1. Телеком Србија а.д., коме је дана 13.4.2007. године издата Лиценца за изградњу, поседовање и експлоатацију јавне фиксне телекомуникационе мреже и пружање услуга јавне фиксне телекомуникационе мреже (у даљем тексту: Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге), као и Лиценца за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) у фреквенцијском опсегу 411.875-418.125/421.875-428.125 MHz и говорне услуге, пренос пакета података и истовремен пренос говора и података (у даљем тексту: Лиценца за CDMA), која је издата дана 17.6.2009. године;
2. Orion telekom d.o.o. Beograd (претходни назив: Media Works), коме је 2009. године издата Лиценца за CDMA;
3. Telenor d.o.o. Београд, Омладинских бригада 90, Нови Београд (у даљем тексту: Telenor d.o.o.), коме је дана 22.1.2010. године издата Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, а почео је са пружањем услуга из наведене Лиценце у јануару 2011. године.

У складу са одредбом члана 149. став 1. Закона, од 1.1.2012. године на пружање малопродајне услуге приступа примењује се режим општег овлашћења, те је, поред наведених ималаца лиценци, за пружање ове услуге на дан 1.10.2017. године било регистровано још 32 оператора:

1. Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže d.o.o. Beograd, Булевар Зорана Ђинђића 8а, Нови Београд (у даљем тексту: SBB d.o.o.), евидентиран 2012. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ,

¹ ERG (08) 21 ERG Report on 3 criteria test final 080604, 2008

2. Invest-Inženjering doo za telekomunikacije, građevinarstvo, trgovinu na veliko i export-import Novi Sad, Пут Шajкашког одреда 5а, Нови Сад (у даљем тексту: Invest-Inženjering d.o.o.), евидентиран 2012. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
3. Друштво за кабловску дистрибуцију INTERAKTIVNE KABLOVSKE OBJEDINJENE MREŽE - I.KOM d.o.o. Beograd, Цона Кенедија 10д, Београд (у даљем тексту: I.KOM d.o.o.), евидентиран 2013. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
4. Друштво за производњу, промет и инжењеринг KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o. Beograd (Novi Beograd), Јурија Гагарина 206, Нови Београд (у даљем тексту: KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
5. Привредно друштво за телекомуникације SAT-TRAKT d.o.o. Ваљка Топола, Маршала Тита 111, Бачка Топола (у даљем тексту: SAT-TRAKT d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
6. Друштво за пружање услуга интернета Beotelnet-ISP d.o.o. Beograd, Булевар Војводе Мишића 37, Београд (у даљем тексту: Beotelnet-ISP d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге;
7. Друштво за инжењеринг, трговину и услуге Radijus vector d.o.o. Beograd (Novi Beograd), Милентија Поповића 9, Београд (у даљем тексту: Radijus vector d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
8. Telemark Systems d.o.o. Ђаљак, Синђелићева бб, Чачак (у даљем тексту: Telemark Systems d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
9. VIP Mobile d.o.o. Beograd, Милутина Миланковића 1ж, Нови Београд (у даљем тексту: VIP Mobile d.o.o.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге преко јавне телефонске мреже;
10. Preduzeće za informacione infrastrukture, proizvodnju, trgovinu i usluge Softnet d.o.o. Beograd, Владимира Поповића 40, Београд (у даљем тексту: Softnet d.o.o.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
11. Preduzeće za promet, usluge, inženjering i telekomunikacije BPP ING DOO, Grocka, Булевар ослобођења 45, Гроцка (у даљем тексту: BPP Ing d.o.o.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
12. Јавно предузеће Пошта Србије Београд, Таковска 2, Београд (у даљем тексту: ЈП Пошта Србије), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
13. Друштво за инжењеринг, трговину и услуге MASKO D.O.O. Beograd, Јурија Гагарина 227, Београд (у даљем тексту: MASKO D.O.O.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;

14. Društvo za telekomunikacije ABA TEL DOO Beograd, Др Агостина Нета 38/14, Нови Београд (у даљем тексту: ABA TEL doo), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
15. Limes telekomunikacije D.O.O. Despotovac, Takovska 4/II, Деспотовац (у даљем тексту: Limes telekomunikacije d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
16. YU VIDEO SERVIS Zoran Marinković PR Majdampek, Пролетерска 131/6, Мајданпек (у даљем тексту: YU VIDEO SERVIS), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
17. Društvo za telekomunikacije Madnet doo Pančevo, др Жарка Фогараша 37, Панчево (у даљем тексту: Madnet doo) , евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
18. EXE NET d.o.o. Niš, Цара Душана 85, Ниш (у даљем тексту: EXE NET d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
19. Radnja za telekomunikacije Charlie+ Raška Danijela Pavlović PR, Предрага Вилимоновића 19, Рашка (у даљем тексту: Charlie +), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
20. Preduzeće za informatički inženjering i konsalting Netlogic doo Beograd, Милутина Миланковића 1, Београд (Нови Београд) (у даљем тексту: Netlogic doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
21. Preduzeće za telekomunikacije kablovski distributivni sistem Smiley TV dooVršac, Београдски пут ББ, Вршац (у даљем тексту: Smiley TV doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
22. Privredno društvo Victory media d.o.o. Beograd, Булевар војводе Мишића 51/а, Београд (у даљем тексту: Victory media d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
23. Privredno društvo za trgovinu i usluge DETEL.COM DOO Beograd, Булевар Михаила Пупина 10ж, Београд (Нови Београд) (у даљем тексту: Detel.com doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
24. Privredno društvo za obavljanje delatnosti u telekomunikacijama JOTEL DOO Niš, Булевар Немањића 31/47, Ниш (у даљем тексту: Jotel doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
25. Preduzeće za telekomunikacije Optel Telekom Tim d.o.o. Aranđelovac, Кнеза Милоша 263, локал 1, Аранђеловац (у даљем тексту: Optel Telekom Tim d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
26. Preduzeće za audio i video komunikacije AVCOM DOO Beograd, 27. Марта бр. 36 стан 24, Београд (у даљем тексту: AVcom d.o.o.), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;

27. AKTON preduzeće za informatički inženjering doo Beograd, Булевар Михаила Пупина 6/16, Нови Београд (у даљем тексту: Akton doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
28. GIMELNET DOO Banatsko Karađorđevo, 1. мај 44, Банатско Карађорђево (у даљем тексту: Gimelnet doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
29. BAU NETWORKS DOO privredno društvo za telekomunikacije Tornjoš, Петефи Шандор 33, Торњош (у даљем тексту: BAU NETWORKS doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
30. Preduzeće za unutrašnju i spoljnu trgovinu TRUF DOO Beograd, Војводе Степе 284/85, Београд (у даљем тексту: TRUF doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
31. Društvo za telekomunikacije ASTRA TELEKOM DOO Beograd, Милентија Поповића 9, Нови Београд (у даљем тексту: Astra Telekom doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
32. Društvo za kablovske telekomunikacije NEXT FIBER DOO Novi Pazar, Стевана Немање 39, Нови Пазар (у даљем тексту: Next Fiber doo), евидентиран 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ.

На посматрано тржишту утврђено је да се малопродајна услуга приступа обезбеђује на различите начине:

- коришћењем аналогног (POTS) прикључка,
- коришћењем прикључка кабловске дистрибутивне мреже,
- коришћењем IP прикључка,
- коришћењем бежичног прикључка FWA – CDMA,
- коришћењем ISDN прикључка,
- коришћењем Cellular Local Loop технологије.

Посматрано релевантно тржиште је успостављено као јединствено у погледу категорија претплатника (пословних и резиденцијалних).

Супституција на страни тражње анализирана је са аспекта замене малопродајне услуге приступа путем POTS прикључка осталим врстама прикључака, будући да је POTS прикључак најзаступљенији начин пружања малопродајне услуге приступа и учествује у укупном броју претплатника ове услуге са око 82% у 2016. години. Агенција је закључила да, на посматраном релевантном тржишту у периоду на који се анализа односи, постоји супституција на страни тражње малопродајној услузи приступа преко POTS прикључка у виду прикључака путем кабловске мреже и IP прикључака, уз одређена ограничења у погледу географске распрострањености ових прикључака,

технолошких решења и степена развијености мреже, те да ова три прикључка припадају истом релевантном тржишту.

Супституција на страни понуде постоји у виду оператора кабловске дистрибуције који поседују кабловску мрежу за приступ и могу у релативно прихватљивом року и уз мање модификације мреже понудити својим крајњим корисницима малопродајну услугу приступа, уз одређена географска ограничења која се односе на територијалну распрострањеност кабловске мреже.

За релевантно географско тржиште одређено је национално тржиште, будући да је за сваког оператора подручје пружања услуге дефинисано јединственом законском регулативом на целој територији Републике Србије.

С обзиром да Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији није дефинисано као релевантно тржиште, Агенција је применила Тест 3 (три) критеријума и установила да се посматрано тржиште креће у правцу успостављања конкуренције, иако је и даље изложено одређеним структурним и економским улазним баријерама. Будући да нису кумулативно испуњена сва три прописана критеријума, Агенција је закључила да малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији не подлеже претходној регулацији.

2 УВОД

На основу надлежности Агенције, које проистичу из Закона, спроводи се анализа малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

У складу са одредбом члана 59. став 2. Закона, Агенција одређује релевантна тржишта уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

2.1 Регулаторни оквир у Европској унији

Промене у сектору телекомуникација у Европској заједници отпочеле су средином 80-тих година 20. века, док су до тада у овом сектору били присутни искључиво оператори са својством државних монополиста над мрежом, инфраструктуром и опремом. Основе за либерализацију телекомуникационих мрежа и услуга су постављене прописима које је донела Европска комисија. У Зеленој књизи о развоју заједничког тржишта за телекомуникационе услуге и опрему (СОМ(87)290), усвојеној 1987. године, су изложени предлози и кораци за спровођење свих потребних промена у правним системима држава чланица ради остваривања либерализације. Сходно томе, државе чланице су приступиле ревидирању својих политика у правцу развоја конкуренције у сектору телекомуникација, а упоредо су доношени прописи на нивоу Заједнице.

Либерализација свих услуга телекомуникација на нивоу Европске уније је завршена у прописаном року, закључно са 1. јануаром 1998. године, уз неколико изузетака: у Луксембургу од јула 1998. године, у Шпанији од децембра 1998. године, у Ирској и Португалу од јануара 2000. године и у Грчкој од јануара 2001. године.

Током 1997. и 1998. године донет је пакет прописа којим је установљен нови регулаторни оквир, са циљем хармонизације прописа и стварања објективних, транспарентних и недискриминаторних услова за све учеснике на тржишту телекомуникација. **Регулаторни оквир из 1998. године** је предвиђао четири тржишта телекомуникација подложна регулацији:

1. тржиште фиксне телефоније (укључујући и инфраструктуру),
2. тржиште мобилне телефоније,
3. тржиште изнајмљених линија и
4. тржиште интерконеције.

Национална регулаторна тела су утврђивала постојање значајне тржишне снаге оператора на основу учешћа на тржишту у висини од 25%, сходно Директиви 97/33/ЕЗ Европског парламента и Савета о интерконецији у телекомуникацијама која се односи на обезбеђивање универзалног сервиса и интероперабилности кроз примену принципа за обезбеђење отворене мреже. Одступање од овог правила је захтевало узимање у обзир додатних критеријума и то: могућност оператора да утиче на тржишне услове, његов промет у односу на величину тржишта, контрола над инфраструктуром за

приступ крајњим корисницима, приступ финансијским ресурсима и искуство у пружању производа и услуга на тржишту.

Технолошки напредак и иновације у погледу понуђених услуга су створили услове за развој информационог друштва у Европској унији. Конвергенција телекомуникационог, медијског и сектора информационих технологија је условила потребу за новим јединственим и технолошки неутралним регулаторним оквиром за електронске комуникационе мреже и услуге. Нови регулаторни оквир је усвојен 2002. године, а у примени је од јула 2003. године. Директиве којима је успостављен **регулаторни оквир из 2002. године** су:

1. Директива 2002/21/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге (*Framework Directive*);
2. Директива 2002/20/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о овлашћењу у области електронских комуникационих мрежа и услуга (*Authorization Directive*);
3. Директива 2002/19/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и припадајућих средстава (*Access Directive*);
4. Директива 2002/22/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о универзалном сервису и правима корисника у вези са електронским комуникационим мрежама и услугама (*Universal Service Directive*);
5. Директива 2002/58/ЕЗ Европског парламента и Савета од 12. јула 2002. године о обради личних података и заштити приватности у области електронских комуникација (*Directive on Privacy and Electronic Communications*).

Тржишта електронских комуникација подложна ex-ante регулацији сходно регулаторном оквиру из 2002. године су дефинисана у складу са принципима и методологијом права конкуренције Европске уније, што није био случај са претходним регулаторним оквиром. Национална регулаторна тела спроводе поступак анализе тржишта према Смерницама Комисије о анализи тржишта и процени значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира Заједнице за електронске комуникационе мреже и услуге (2002/С 165/03) (у даљем тексту: Смернице Комисије о анализи тржишта). Сврха ових смерница јесте да се национална регулаторна тела усмере у извршавању својих обавеза које се односе на дефинисање тржишта и процену значајне тржишне снаге. Према члану 15. став 3. Оквирне директиве, национална регулаторна тела би требало да у највећој могућој мери узму у обзир ове смернице. Процена значајне тржишне снаге се, за разлику од правила из регулаторног оквира из 1998. године, не врши искључиво на основу тржишног учешћа, већ и других критеријума значајних за оцену постојања појединачне или заједничке значајне тржишне снаге и то: укупна величина субјекта, контрола над инфраструктуром која се не може лако реплицирати, технолошке предности, недостатак преговарачке моћи купаца, лак и повлашћен приступ тржишту капитала и изворима финансирања, диверсификација производа и услуга, економија обима, економија ширине, вертикална интеграција, развијеност

дистрибуције и мреже продаје, недостатак тржишног такмичења и баријере у експанзији.

Поступак анализе тржишта према Смерницама Комисије о анализи тржишта обухвата следеће кораке:

1. дефинисање релевантних тржишта;
2. анализу релевантних тржишта и идентификовање оператора са ЗТС;
3. одређивање обавеза оператору са ЗТС ради спречавања злоупотребе доминантног положаја.

Европска комисија је, на основу члана 15. Оквирне директиве 2002/21/ЕЗ, донела Препоруку од 11. фебруара 2003. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2003/311/ЕЗ). Препоруком је предвиђено осамнаест релевантних тржишта, од којих је седам малопродајних и једанаест veleпродајних тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
2. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за нерезиденцијалне кориснике;
3. малопродајно тржиште јавно доступне локалне и/или националне телефонске услуге на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
4. малопродајно тржиште јавно доступне међународне телефонске услуге на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
5. малопродајно тржиште јавно доступне локалне и/или националне телефонске услуге на фиксној локацији за нерезиденцијалне кориснике;
6. малопродајно тржиште јавно доступне међународне телефонске услуге на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
7. малопродајно тржиште основног скупа изнајмљених линија;
8. veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
9. veleпродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
10. veleпродајно тржиште услуге транзитирања саобраћаја у фиксној јавној телефонској мрежи;
11. veleпродајно тржиште рашчлањеног приступа (укључујући дељени приступ) петљама и подпетљама у сврху омогућавања широкопојасних и говорних услуга;
12. veleпродајно тржиште широкопојасног приступа;
13. veleпродајно тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
14. veleпродајно тржиште изнајмљивања преносних сегмената телекомуникационе мреже;
15. veleпродајно тржиште приступа и оригинације позива у јавној мобилној телефонској мрежи;

16. veleprodajno tržište terminacije poziva u mobilnoj mreži;
17. veleprodajno nacionalno tržište za međunarodni roming u javnim mobilnim mrežama;
18. veleprodajno tržište usluga emitovanja prenosa, kojima se emitovani sadržaji isporučuju krajnjim korisnicima.

Након четири године примене наведене препоруке, Комисија је усвојила нову Препоруку од 17. децембра 2007. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2007/879/ЕЗ) (у даљем тексту: Препорука комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ), имајући у виду развој тржишта током времена. Овом препоруком је прописано седам релевантних тржишта, од којих су шест veleprodajna тржишта и једно малопродајно тржиште, и то:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне и нерезиденцијалне кориснике;
2. veleprodajno тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. veleprodajno тржиште терминacije позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
4. veleprodajno тржиште (физичког) приступа елементима мреже (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на фиксној локацији;
5. veleprodajno тржиште широкопојасног приступа;
6. veleprodajno тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
7. veleprodajno тржиште терминacije позива у мобилној мрежи.

Национална регулаторна тела могу, сходно Препоруци из 2007. године, идентификовати и друга релевантна тржишта подложна претходној регулацији поред тржишта одређених овом препоруком након спровођења *Теста три критеријума*, који подразумева да су истовремено испуњена три критеријума:

1. присуство високих и трајних баријера за улазак на тржиште, које могу бити структурне, правне или регулаторне природе;
2. структура тржишта таква да не тежи развоју делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода;
3. немогућност да се само применом права конкуренције адекватно отклоне недостаци на тржишту.

Имајући у виду потребу за изменама у постојећем регулаторном оквиру у светлости технолошког напретка и развоја тржишта, са циљем унапређења конкуренције и обезбеђења права крајњих корисника, Европски парламент и Савет министара Европске уније су у новембру 2009. године усвојили нови регулаторни оквир у области електронских комуникација. **Регулаторни оквир из 2009. године** се састоји из две директиве и једне уредбе:

1. Директива 2009/140/ ЕЗ Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године којом се врше измене: Директиве 2002/21/ ЕЗ о заједничком оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге, Директиве 2002/19/ ЕС о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и припадајућих средстава и Директиве 2002/20/ ЕС о овлашћењу у области електронских комуникационих мрежа и услуга;
2. Директива 2009/136/ЕЗ Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године којом се мењају: Директива 2002/22/ЕЗ о универзалном сервису и правима корисника у вези са електронским комуникационим мрежама и услугама, Директива 2002/58/ЕЗ о обради личних података и заштити приватности у области електронских комуникација, Уредба број 2006/2004 о сарадњи националних органа надлежних за примену прописа о заштити права потрошача;
3. Уредба (ЕЗ) број 1211/2009 Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године о оснивању Тела европских регулатора за електронске комуникације (BEREC) и Канцеларије.

Од 2009. до 2014. године усвојене су следеће препоруке у вези са тржиштем електронских комуникација:

- 1) Препорука Комисије од 7. маја 2009. године о регулацији цена фиксне и мобилне терминације позива у Европској унији (2009/396/ЕЗ);
- 2) Препорука Комисије од 20. септембра 2010. године о регулисаном приступу приступним мрежама следеће генерације (2010/572/ЕУ);
- 3) Препорука Комисије од 11. септембра 2013. године о јединственим обавезама недискриминације и трошковним методологијама у циљу унапређења конкуренције и побољшања инвестиционе климе у области широкопојасног приступа (2013/466/ЕУ).

Како би се олакшао и подстакло развој мрежа великих брзина, Европски парламент и Савет су усвојили Директиву 2014/61/ЕУ од 15. маја 2014. године о мерама за смањење трошкова развоја електронских комуникационих мрежа великих брзина.

Европска комисија је донела нову Препоруку од 9. октобра 2014. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2014/710/ЕУ) (у даљем тексту: Препорука о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ), којом је предвиђено да су следећа тржишта подложна претходној регулацији:

1. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
2. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
3. а) велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији;
б) велепродајно тржиште средишњег приступа који се пружа на фиксној локацији за производе за масовно тржиште;

4. велепродајно тржиште висококвалитетног приступа који се пружа на фиксној локацији.

У септембру 2016. године у Европској унији је покренут поступак усвајања нове Оквирне директиве објављивањем Предлога директиве, којом ће бити успостављен нови регулаторни оквир за електронске комуникације. Један од основних циљева доношења новог регулаторног оквира је стварање услова за стимулацију инвестиција у развој електронских комуникационих мрежа и нових напредних услуга.

У табели 1. дат је преглед свих тржишта подложних претходној регулацији сходно одредбама препорука Европске комисије о релевантним тржиштима из 2003, 2007. и 2014. године.

Табела 1. Тржишта подложна претходној регулацији према препорукама Европске комисије

Тржишта	Препоруке Европске комисије		
	2003/ 311/ЕЗ	2007/ 879/ЕЗ	2014/710/ЕУ
Малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији	1 и 2	1	
Малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге	3-6		
Малопродајно тржиште основног скупа изнајмљених линија	7		
Велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи	8	2	
Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи	9	3	1. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији
Велепродајно тржиште услуге транзитирања саобраћаја у фиксној јавној телефонској мрежи	10		
Велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на фиксној локацији	11	4	3. а) Велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији
Велепродајно тржиште широкопојасног приступа	12	5	3. б) Велепродајно тржиште средишњег приступа који се пружа на фиксној локацији за производе за масовно тржиште
Велепродајно тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже	13	6	4. Велепродајно тржиште висококвалитетног приступа који се пружа на фиксној локацији
Велепродајно тржиште изнајмљивања преносних сегмената телекомуникационе мреже	14		
Велепродајно тржиште приступа и оригинације позива у мобилној мрежи	15		
Велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи	16	7	2. Велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи
Велепродајно тржиште за међународни ролинг	17		
Велепродајно тржиште услуга емитовања преноса	18		

2.2 Правни оквир за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији

Закон којим се регулише област електронских комуникација је усклађен са европским регулаторним оквиром из 2002. године и Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ.

Одредбом члана 60. став 1. Закона је прописана надлежност Агенције да врши анализу релевантних тржишта.

Део који се односи на тржишта подложна претходној регулацији и обавезе оператора са ЗТС је уређен одредбама чл. 59-71. Закона.

Агенција, сходно законским одредбама, спроводи поступак анализе тржишта који подразумева:

1. одређивање релевантних тржишта,
2. анализу релевантних тржишта,
3. одређивање оператора са значајном тржишном снагом и његових обавеза.

Одредбама члана 59. Закона је прописано да претходној регулацији подлежу тржишта на којима постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на којима није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на којима се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције. Тржишта која подлежу претходној регулацији, односно релевантна тржишта у смислу Закона, одређује Агенција уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

На основу члана 59. став 2. Закона, Агенција је 2011. године донела Одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС“, број 59/11), којом је утврђено да претходној регулацији подлежу следећа тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
2. велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи;
4. велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи);
5. велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
6. велепродајно тржиште изнајмљених линија;
7. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
8. малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја;
9. малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације.

Релевантна тржишта подложна претходној регулацији су одређена уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ, која предвиђа седам

релевантних тржишта уз могућност одређивања других релевантних тржишта након спровођења Теста три критеријума. Агенција је за малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја и малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације установила да су испуњена сва три предвиђена критеријума, те су наведеном одлуком одређена као релевантна тржишта подложна претходној регулацији.

Сагласно члану 60. Закона, Агенција најмање једном у три године врши анализу релевантних тржишта, а по потреби и додатних тржишта, уз примену одговарајућих препорука Европске уније о анализи тржишта и утврђивању значајне тржишне снаге.

Агенција је у 2016. години, након спроведеног поступка анализе малопродајног тржишта дистрибуције медијских садржаја и малопродајног тржишта јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације, донела Одлуку о измени Одлуке о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС“, број 106/16), којом су ова два тржишта престала да буду тржишта подложна претходној регулацији. Агенција је за малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја и малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације установила да нису кумулативно испуњена сва три критеријума, те да ова тржишта више нису релевантна тржишта подложна претходној регулацији. Наведена одлука је ступила на снагу у јануару 2017. године, када су оператори на поменути тржиштима престали да буду оператори са ЗТС у смислу члана 62. тачка 5. Закона.

Оператор, према одредби члана 61. став 1. Закона, има значајну тржишну снагу на релевантном тржишту ако појединачно или удружено са другим операторима има положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената и корисника услуга.

Приликом утврђивања појединачне значајне тржишне снаге, сходно одредби члана 61. став 2. Закона, нарочито се узимају у обзир следећи критеријуми:

1. величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
2. контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати;
3. технолошка предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
4. недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима;
6. степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге);
7. економија обима;
8. економија опсега;
9. степен вертикалне интеграције;
10. висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;
11. недостатак потенцијалне конкуренције;
12. постојање препрека за ширење.

Када Агенција, на основу спроведене анализе тржишта, утврди да на релевантном тржишту (као и на уско повезаном тржишту) не постоји делотворна конкуренција, она након спроведених јавних консултација доноси решење којим одређује оператора са ЗТС на том тржишту и одређује му најмање једну обавезу из члана 63. Закона, водећи рачуна о врсти и природи утврђених недостатака на посматраном тржишту, претходним улагањима, подстицању даљих улагања и могућностима за остваривање разумне стопе повраћаја на уложена средства.

Према одредби члана 63. Закона, оператору са ЗТС се одређују обавезе:

1. објављивања одређених података;
2. недискриминаторног поступања;
3. рачуноводственог раздвајања;
4. омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контроле цена и примене трошковног рачуноводства;
6. пружања основног скупа изнајмљених линија;
7. обезбеђивања могућности за избор и предизбор оператора;
8. пружања малопродајних услуга под одређеним условима.

Агенција, у складу са одредбом члана 62. став 4. Закона, прати примену обавеза одређених оператору са ЗТС и по службеној дужности преиспитује донето решење најмање једном током периода од три године од дана доношења, те сходно утврђеном стању одлучује у вези са обавезама оператора са ЗТС.

Одредбом члана 60. Закона је, између осталог, прописано да Агенција у поступку анализе тржишта сарађује са органом надлежним за заштиту конкуренције. Агенција и Комисија за заштиту конкуренције су 17. маја 2011. године потписале Протокол о међусобној сарадњи.

Агенција у циљу хармонизације са регулативом Европске уније, спроводи поступак анализе малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, ради утврђивања да ли је ово тржиште релевантно, односно подложно претходној регулацији, у циљу доношења нове одлуке о одређивању релевантних тржишта подложних претходној (ex ante) регулацији уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, сагласно одредбама чл. 59. и 60. став 1. Закона.

Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ ово тржиште није дефинисано као релевантно тржиште подложно претходној регулацији, те је потребно оценити да ли је тржиште и даље подложно претходној регулацији односно да ли су кумулативно три критеријума која представљају тзв. Тест 3 (три) критеријума.

2.3 Преглед досадашњих активности

Агенција је у 2011. години, сагласно одредби члана 60. Закона, први пут извршила анализу малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији и о томе сачинила Извештај о анализи малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за период август/новембар 2011. године. По окончању тог поступка донето је решење број: 1-02-3491-568/11-34 од 29.11.2011. године, којим је Телеком Србија а.д. одређен за оператора са ЗТС на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији и одређене су му следеће регулаторне обавезе:

- 1) забрана обрачунавања прекомерних цена,
- 2) забрана ометања уласка на тржиште или ограничавања конкуренције превисоким или прениским ценама,
- 3) забрана давања неоправдане предности одређеним крајњим корисницима,
- 4) ограничавања висине малопродајних цена,
- 5) прибављања формалне сагласности од Републичке агенције за електронске комуникације за начин формирања и промену цена услуга у случају њиховог везивања,
- 6) одређивања мера контроле индивидуалних тарифа (у оквиру које је и обавеза примене трошковног рачуноводства на начин прописан општим актом Агенције који уређује примену трошковног принципа, вођење одвојених рачуна и извештавање од стране оператора са ЗТС),
- 7) заснивања цена на трошковима пружања услуга или на ценама на упоредивим тржиштима.

Агенција је дана 20.5.2014. године, донела решење број: 1-02-052-381/13-81, којим је оператору Телеком Србија а.д. одобрено да, почев од 1. августа 2014. године, изврши промену цене месечне телефонске претплате, тако да за директни аналогни телефонски и базни ISDN прикључак износи 549,17 динара без ПДВ-а, за резиденцијалне и пословне претплатнике, а да за двојнички телефонски прикључак износи 274,58 динара без ПДВ-а, као и да у оквиру претплате буде укључено 150 бесплатних минута за кориснике у националном саобраћају у фиксној телефонији.

У периоду након поменуте анализе тржишта, између осталог, донет је Правилник о општим условима за обављање делатности електронских комуникација по режиму општег овлашћења („Службени гласник РС“, бр. 38/11, 44/11-испр. и 13/14, у даљем тексту: Правилник о општим условима за обављање делатности), на основу кога је више оператора добило овлашћење за пружање јавне говорне услуге, Правилник о примени трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавању од стране оператора са значајном тржишном снагом у области електронских комуникација („Службени гласник РС“, број 52/11, у даљем тексту: Правилник о примени трошковног принципа),

Правилник о преносивости броја у јавним телефонским мрежама на фиксној локацији („Службени гласник РС“, број 52/11).

Агенција је крајем 2015. године и током 2016. године спровела нови круг анализе посматраног релевантног тржишта и о томе сачинила Извештај о анализи малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији децембар 2015. - јун 2016. године. У складу са закључцима из предметног Извештаја, Агенција је донела решење број: 1-03-34900-18/16-5 од 26.12.2016. године којим је оператор Телеком Србија а.д. поново одређен за оператора са значајном тржишном снагом и одређене су му исте обавезе као и претходним решењем.

Дана 23.3.2017. године Агенција је донела решење број: 1-03-34900-18/16-9 којим се Телеком Србија а.д. обавезује да изједначи цену месечне телефонске претплате за IP прикључак са ценом месечне телефонске претплате за директни аналогни телефонски прикључак и базни ISDN прикључак.

С обзиром на то да је одредбом члана 60. став 2. Закона прописано да Агенција у поступку анализе тржишта сарађује са органом надлежним за заштиту конкуренције, Агенција и Комисија за заштиту конкуренције су 17. маја 2011. године потписале Протокол о међусобној сарадњи двеју институција.

Комисија за заштиту конкуренције је доставила мишљење у оквиру поступка јавних консултација број 1/0-09-147/2016-3 од 7.3.2016. године, у коме је констатовала да, као надлежни орган за заштиту конкуренције, задржава право да за потребе поступака које води у складу са прописима којима се уређује заштита конкуренције, изведе закључке другачије од наведених у анализи, нарочито у погледу утврђивања релевантног тржишта, било у производној, било у географској димензији, на начин да се дефиниција у свему не подударе са дефиницијом усвојеном за потребе анализе.

3 ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Релевантно тржиште у сектору електронских комуникација представља скуп свих понуђених услуга електронских комуникација на одређеном географском подручју, које се, по својим карактеристикама, наменама и ценама, могу међусобно супституисати, тј. које крајњи потрошачи користе за исте сврхе. Поред географске и производне димензије, тржиште треба пажљиво анализирати и са аспекта конкурентности и структуре понуде и тражње. Дефинисање тржишта представља основ за спровођење анализе тржишта.

3.1 Карактеристике релевантног тржишта

Приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за крајње кориснике у Републици Србији се може остварити на следеће начине:

- коришћењем аналогног (POTS) прикључка,
- коришћењем прикључка кабловске дистрибутивне мреже,
- коришћењем IP прикључка,
- коришћењем бежичног прикључка FWA – CDMA,
- коришћењем ISDN прикључка,
- коришћењем Cellular Local Loop технологије (у даљем тексту: CLL технологија).

Оператори на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији послују у складу са Лиценцом за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, Лиценцом за CDMA, и Правилником о општим условима за обављање делатности.

Имаоци лиценци за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге су:

1. Телеком Србија а.д. - Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, издата 2007. године, и Лиценца за CDMA, издата 2009. године;
2. Orion telekom d.o.o. - Лиценца за CDMA, издата 2009. године;
3. Telenor d.o.o. – Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, издата 2010. године.

Оператору Телеком Србија а.д. је дана 13.4.2007. године издата Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, којом су дефинисана права везана за коришћење нумерације, као и обавезе везане за техничке услове за мрежу, стандарде којима се дефинише захтевани квалитет мреже и ниво услуга, затим обавезе објављивања тарифа и других услова који се примењују на претплатнике, као и услови за интерконеkcију.

На основу Правилника о броју лиценци, периоду на који се издаје лиценца, минималним условима за издавање лиценце и најмањем износу једнократне накнаде која се плаћа приликом издавања лиценце за јавну телекомуникациону мрежу у

фреквенцијском опсегу 411.875-418.125/421.875-428.125 MHz („Службени гласник РС“, број 15/09) и спроведеног јавног надметања дана 19. маја 2009. године, додељене су две Лиценце за CDMA за територију Републике Србије на период од 10 година, и то операторима Телеком Србија а.д. и Media Works d.o.o. Београд, који је касније променио име у Orion telekom d.o.o. Имаоци Лиценци за CDMA су били у обавези да у року од шест месеци од дана издавања лиценце започну комерцијално пружање услуга.

На основу Правилника о броју и периоду на који се издаје лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, као и о минималним условима за издавање лиценце и најмањем износу једнократне накнаде за издавање лиценце („Службени гласник РС“, број 87/09) и спроведеног јавног надметања у јануару 2010. године, додељена је Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге оператору Telenor d.o.o. Лиценца је издата на период од 10 година, уз обавезу оператора да у року од годину дана од дана издавања лиценце започне комерцијално пружање утврђених услуга.

У складу са одредбом члана 149. став 1. Закона, од 1. јануара 2012. године, на пружање малопродајне услуга приступа примењује се режим општег овлашћења и од тог тренутка су на посматраном тржишту присутни и алтернативни оператори, претежно оператори дистрибуције медијских садржаја. Оператори који су евидентирани за пружање малопродајне услуга приступа по режиму општег овлашћења су:

1. SBB d.o.o;
2. Invest-Inženjering d.o.o;
3. I.KOM d.o.o;
4. KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o.;
5. SAT-TRAKT d.o.o.;
6. Beotelnet-ISP d.o.o.;
7. Radijus vector d.o.o.;
8. Telemark Systems d.o.o.;
9. VIP Mobile d.o.o.;
10. Softnet d.o.o.;
11. BPP Ing d.o.o.;
12. ЈП Пошта Србије;
13. MASKO D.O.O;
14. ABA TEL doo;
15. Limes telekomunikacije d.o.o.;
16. YU VIDEO SERVIS;
17. Madnet doo;
18. EXE net d.o.o.;
19. Charlie +;
20. Netlogic doo;
21. Smiley TV doo;
22. Victory media d.o.o.;
23. Detel.com doo;

24. Jotel doo;
25. Optel Telekom Tim d.o.o.;
26. AVcom d.o.o.;
27. Akton doo;
28. Gimelnet doo;
29. BAU NETWORKS doo;
30. TRUF doo;
31. Astra Telekom doo;
32. Next Fiber doo.

Имајући у виду заинтересованост оператора мобилних мрежа да крајњим корисницима пружају електронске комуникационе услуге на фиксној локацији путем својих мобилних мрежа, Агенција, је дана 11.7.2016. године, објављивањем јавног позива операторима електронских комуникација, позвала операторе да се изјасне на могућност увођења ове услуге на комерцијалној основи. Иако је увођење CLL технологије првобитно било намењено само за потребе универзалног сервиса, размотрено је пружање ове услуге на комерцијалној основи како би се превазишла географска ограничења која се тичу распрострањености мреже оператора, у циљу заштите интереса крајњих корисника и подстицања конкуренције на тржишту електронских комуникација.

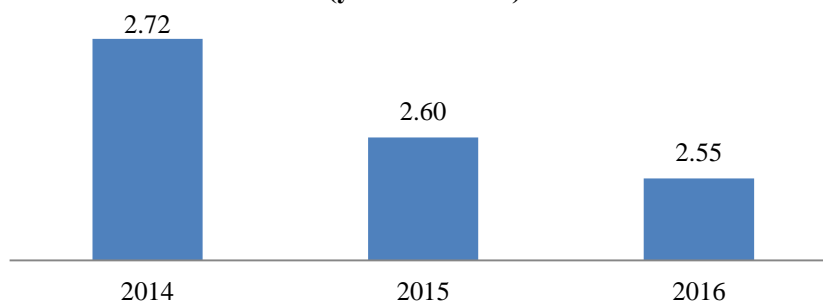
Агенција је дана 9.9.2016. године донела решење број: 1-01-3491-301/16-5 којим се операторима јавних мобилних комуникационих мрежа који су имаоци Лиценце за јавну мобилну телекомуникациону мрежу и услуге јавне мобилне телекомуникационе мреже у складу са GSM/GSM1800 и UMTS/IMT-2000 стандардом, односно имаоцима појединачних дозвола издатих по спроведеном поступку јавног надметања, дозвољава коришћење свих додељених радио-фреквенцијских опсега за пружање електронских комуникационих услуга на фиксној локацији коришћењем CLL технологије и то у местима у којима према званично објављеним подацима Републичког завода за статистику о последњем попису становништва, домаћинстава и станова у Републици Србији има до 1.500 становника. Решењем је одређено и да се операторима јавних мобилних комуникационих мрежа дозвољава коришћење географског броја у складу са Планом нумерације за пружање јавне говорне услуге на фиксној локацији путем јавне мобилне комуникационе мреже коришћењем CLL технологије.

Мобилни оператори су отпочели са комерцијалним пружањем ове услуге након доношења предметног решења, а на крају 2016. године регистровано је око 5.000 претплатника услуге фиксне телефоније коришћењем CLL технологије.

Приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији у малопродаји се на посматраном тржишту користи у сврху пружања јавно доступне телефонске услуге (у даљем тексту: ЈДФТФ услуга), а малопродајна услуга приступа се на релевантном тржишту продаје заједно са ЈДФТФ услугом.

Број претплатника малопродајне услуге приступа опада у посматраном периоду у просеку 3% годишње, и у 2016. години износи око 2,55 милиона.

Слика 1. Број претплатника малопродајне услуге приступа у периоду 2014. - 2016. године (у милионима)

На посматраном релевантном тржишту присутне су следеће групе претплатника услуга:

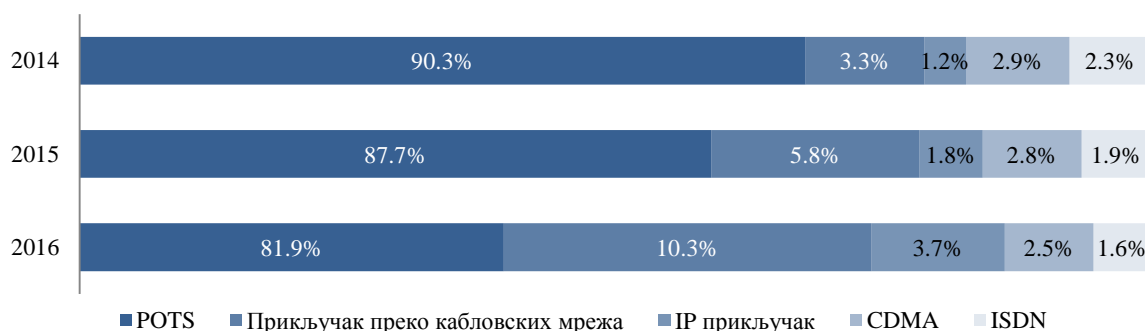
- физичка лица (резиденцијални корисници),
- правна лица (пословни корисници),
- корисници јавних телефонских говорница.

У анализираном периоду физичка лица учествују у укупном броју претплатника са око 87%, док пословни корисници учествују са око 13%. Број јавних телефонских говорница наставља да опада, а у 2016. години износи 2.707.

Цена просечне претплате је у 2016. години за физичка лица и правна лица износила је око 631 динар (са ПДВ-ом).

Према подацима достављеним од стране оператора, најзаступљенији начин приступа крајњег корисника јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, у сврху коришћења ЈДТФ услуге, у 2016. години је и даље приступ коришћењем директних POTS прикључака са учешћем од 82%. Са друге стране, број претплатника приступа преко прикључка кабловске дистрибутивне мреже је у порасту и учествује са око 10% на посматраном тржишту у 2016. години. Што се тиче осталих начина приступа, у 2016. години IP прикључак користи 3,6% претплатника, CDMA прикључак користи 2,5% претплатника, а ISDN прикључак 1,6% претплатника малопродајне услуге приступа. Претплатници који малопродајну услугу приступа користе путем CLL технологије у 2016. години учествују са око 0,2%.

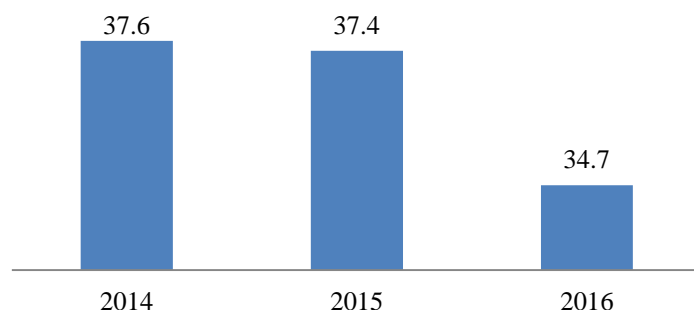
Слика 2. Расподела претплатника малопродајне услуге приступа по врстама прикључака у периоду 2014. - 2016. године

Укупан саобраћај остварен преко фиксне мреже у 2016. години износи 5,66 милијарди минута, а у посматраном периоду опада у просеку 7,3% годишње. Процент дигитализације се незнатно повећава у посматраном периоду, а у 2016. години износи 99,99%.

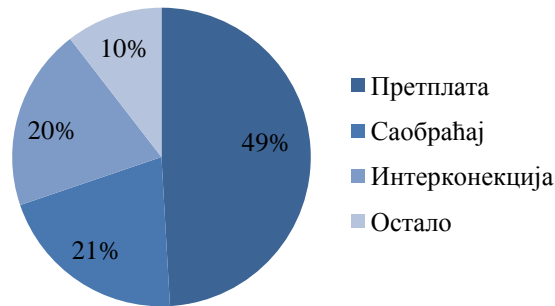
Приходи од пружања услуга фиксне телефонске мреже свих оператора имали су значајан пад од 7,2 % у односу на 2015. годину и у 2016. години износе 34,7 милијарди динара (Слика 3.), укључујући и приход од међународног саобраћаја који у 2016. години износи око 1,7 милијарди динара.

Слика 3. Приходи од фиксних телефонских услуга на домаћем тржишту у периоду 2014-2016. година (у милијардама динара)

У посматраном периоду укупни приходи од фиксних телефонских услуга опадају по просечној годишњој стопи од 3,9%. Приходи од телефонске претплате у износу од 16,6 милијарди динара и даље имају највеће учешће и чине готово половину укупних прихода од услуга фиксне мреже у 2016. години. Следе приходи од саобраћаја са 21%, приходи од интерконекције са 20%, док остали приходи (пренос података, изнајмљивање кабловске канализације, колокација, прикључак на мрежу, телефонске говорнице и остало).

Слика 4. Структура прихода од фиксних телефонских услуга за 2016. годину

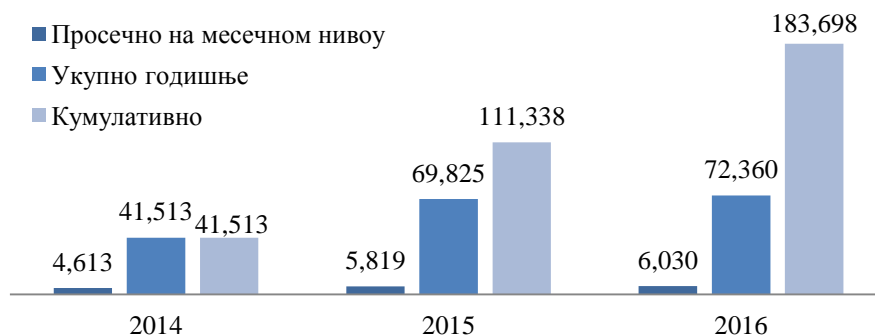
Приходи од телефонских говорница као и приходи од прикључка на мрежу су у посматраном периоду веома ниски (у 2016. години чине по 0,03% укупних прихода).

Услед појаве масовног коришћења мобилних телефона, јавне телефонске говорнице су изгубиле на значају што је и основни разлог ниског нивоа остварених прихода по овом основу, а постојање јавних телефонских говорница је условљено обавезом пружања услуге универзалног сервиса. Што се тиче прихода од прикључка на мрежу, њихово ниско учешће се објашњава готово занемарљивим бројем нових претплатника традиционалне фиксне телефоније. Постојећи претплатници се првенствено прерасподељују између оператора на посматраном тржишту и прикључак на мрежу углавном плаћају по симболичним ценама (1 динар) уз уговорну обавезу на 12 или 24 месеца у склопу промотивних активности које оператори спроводе.

Агенција и оператори који пружају услуге електронских комуникација путем јавних фиксних телефонских мрежа потписали су дана 3.3.2014. године Протокол о имплементацији Правилника о преносивости броја у јавним телефонским мрежама на фиксној локацији („Службени гласник РС“, број 52/11), ради међусобног усаглашавања процедура у вези са административним питањима, која се могу јавити у поступку преноса броја.

Од 1. априла 2014. године, корисницима фиксне телефоније је омогућено да приликом промене оператора задрже свој претплатнички број. Број преноса бројева расте у посматраном периоду анализе, а на крају 2016. године 183.698 претплатника фиксне телефоније је променило оператора, а при том задржало исти број. Кретање броја преноса бројева у фиксној мрежи приказано је на Слици 5.

Слика 5. Број преноса бројева у фиксној мрежи у периоду 2014. - 2016. године

У посматраном периоду број преноса бројева расте, при чему се претплатници углавном опредељују за услугу малопродајног приступа коју нуде алтернативни оператори на рачун традиционалног оператора фиксне телефоније.

3.1.1 Производна димензија тржишта

Једна од основних карактеристика посматраног релевантног тржишта је да се малопродајна услуга приступа крајњим корисницима обезбеђује на различите начине:

- коришћењем аналогног (POTS) прикључка,
- коришћењем прикључка кабловске дистрибутивне мреже,
- коришћењем IP прикључка,
- коришћењем бежичног прикључка FWA – CDMA,
- коришћењем ISDN прикључка,
- коришћењем CLL технологије.

Малопродајна услуга приступа се посматра као јединствена што је у складу са принципом технолошке неутралности. Такође, малопродајна услуга приступа се посматра независно од тога да ли се продаје као самостална услуга или у пакету са осталим услугама електронских комуникација као што су широкопојасни приступ интернету и/или дистрибуција медијских садржаја.

Препорука Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ одређује малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији као јединствено у погледу категорија претплатника, јер се, у већини земаља Европске уније, услови за пружање малопродајне услуге приступа приликом заснивања претплатничког уговора не разликују значајно код правних и физичких лица, па ни сами оператори не праве класификацију на тој основи². У Републици Србији, поред наведеног, највећи број оператора има једнаке цене ове услуге за обе категорије претплатника, укључујући и оператора Телеком Србија а.д. коме је решењем Агенције број: 1-02-052-381/13-81 од 20.5.2014. године, одређена јединствена цена претплате за аналогни телефонски прикључак за ове две групе корисника, која износи 549,17 динара без ПДВ-а.

Приступ путем аналогног POTS прикључка

У Републици Србији је приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији у највећој мери обезбеђен коришћењем бакарне инфраструктуре, која се традиционално користи за телефонске услуге преко POTS/ISDN технологија.

Аналогним (POTS) прикључком је корисницима обезбеђен један канал брзине 64 kbit/s, који подржава пренос говора, факс порука и података брзином до 56 kbit/s, као и приступ ускопојасном Интернету (*dial-up*). Обзиром да обезбеђује само један канал, аналогни (POTS) прикључак није могуће користити за истовремено телефонирање и приступ Интернету.

² Експланаторни меморандум који прати документ Препоруку Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ у складу са Директивом 2002/21/ЕЗ Европског парламента и Савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге

Учешће броја претплатника малопродајне услуге приступа преко аналогног POTS прикључка у укупном броју претплатника ове услуге у 2016. години износи око 82%. Највећи број претплатника малопродајне услуге приступа преко аналогног POTS прикључка у посматраном периоду имао је оператор Телеком Србија а.д., а ови прикључци чинили су 92% укупног броја активних претплатника његове јавне телефонске мреже на фиксној локацији. Поред Телеком Србија а.д. малопродајну услугу приступа преко аналогног POTS прикључка у посматраном периоду анализе пружа и оператор Telenor d.o.o. али искључиво пословним корисницима чији је број занемарљив (испод 100 претплатника у 2016. години).

Приступ путем кабловских мрежа

Крајњи корисник може остварити приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији путем кабловског прикључка, односно, путем кабловских мрежа за приступ оператора дистрибуције медијских садржаја. Приступ путем кабловских мрежа остварује се употребом коаксијалног кабла, путем оптичког кабла или хибридне оптичко-коаксијалне мреже, којом се истовремено пружа и услуга кабловске телевизије и/или приступа Интернету. Ова врста приступа такође спада у приступ путем IP прикључка, али ће у контексту овог извештаја бити разматран као посебна категорија, с обзиром на то да прикључци путем кабловске мреже чине значајан део тржишта.

Иако је првобитна намена кабловске мреже била пружање телевизијског садржаја, данас све више оператора дистрибуције медијских садржаја, након одређених техничких надоградњи мреже, својим крајњим корисницима нуди малопродајну услугу приступа, ЈДТФ услугу и услуге преноса података. На кабловски модем се може прикључити било који класични телефонски апарат (жични или бежични), а сеоба броја заправо подразумева сеобу модема, при чему се све одвија у оквирима кабловске инфраструктуре тог оператора.

Оператори дистрибуције медијских садржаја најчешће нуде малопродајну услугу приступа у пакету са услугом дистрибуције медијских садржаја и/или услугом приступа Интернету, а учешће њихових претплатника у укупном броју претплатника малопродајне услуге приступа у 2016. години износи око 10%.

Приступ путем IP прикључка

Развој IP технологије омогућава кориснику приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији у сврху пружања ЈДТФ услуге у комбинацији с једном или више електронских комуникационих услуга. Приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији преко IP прикључка заснива се на преносу говора коришћењем IP протокола преко широкопојасног приступа. Иако PSTN технологија користи комутацију кола (*Circuit Switching*), а IP технологија комутацију пакета (*Packet Switching*), различите технологије се међусобно лако повезују коришћењем *gateway* –а те се постиже технолошка неутралност.

Телеком Србија а.д. у процесу модернизације мреже своју класичну телефонску инфраструктуру развија имплементацијом IMS (*IP Multimedia Subsystem*) технологије,

која омогућава повезивање уређаја путем IP мрежа, на јединствену телекомуникациону платформу, односно телефонску мрежу оператора Телеком Србија а.д. Мреже осталих оператора, код којих се веза са крајњим корисником у већини случајева реализује путем коаксијалног кабла и/или оптиком, су хијерархијски другачије уређене у односу на мрежу Телеком Србија а.д. и већином базиране на IP технологији, са приступним сегментом мреже у власништву самих оператора, док *core* и транспортне сегменте мреже оператори поседују или изнајмљују од других оператора.

У контексту ове анализе, под IP прикључком се разматрају прикључци са обезбеђеним посебним виртуелним каналом за пренос говорног саобраћаја реализовани преко широкопојасног приступа коришћењем xDSL технологије и бакарне паричне инфраструктуре, као и прикључци који се реализују путем директног оптичког приступа.

У посматраном периоду, корисници малопродајне услуге приступа путем IP прикључка учествују са 3,7% у укупном броју претплатника малопродајне услуге приступа. Малопродајну услугу приступа путем IP прикључка у посматраном периоду пружају оператори Телеком Србија а.д. (учешће од око 97% у 2016. години у укупном броју корисника малопродајне услуге приступа путем IP прикључка) и Telenor d.o.o. (са учешћем од око 3%).

На основу података са тржишта може се очекивати да ће се са развојем IP технологије и даље смањивати број ISDN корисника и расти интересовање за услуге *IP Centrex* и *Business Trunking* због предности коришћења.

Приступа путем CDMA прикључка

Приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији се може остварити и путем фиксног бежичног приступа тј. бежичним претплатничким прикључком FWA – CDMA, а главна предност овог начина приступа је мобилност. Ова услуга је значајна првенствено у недовољно развијеним и руралним подручјима, где не постоји или није довољно развијена електронска комуникациона инфраструктура.

Малопродајну услугу приступа коришћењем CDMA прикључка у Републици Србији пружају Телеком Србија а.д. и Orion telekom d.o.o. чија је мрежа у потпуности пакетског типа, реализована преко Soft Switch-а, уз примењену SIP сигнализацију.

У 2016. години око 2% укупног броја претплатника малопродајне услуге приступа користило је овај вид прикључка.

Приступ путем ISDN прикључка

ISDN прикључак представља прикључак којим се корисницима обезбеђују два или више канала за истовремени пренос говора и података. Постоје два основна типа ISDN прикључка – основни ISDN (Basic Rate Access - BA) и примарни ISDN (Primary Rate Access - PA) прикључак. Основни ISDN прикључак се састоји од два B канала с брзинама од 64 kbit/s, који служе за пренос података и једног D канала брзине 16 kbit/s, који служи за сигнализацију.

Примарни ISDN прикључак се састоји од тридесет В канала с брзинама од 64 kbit/s за пренос података и једног сигнализацијског D канала брзине 64 kbit/s. ISDN приступ омогућава пружање свих услуга као и аналогни POTS приступ, уз извештај број додатних услуга које нису довољно значајне да би се такав начин приступа, са тржишног становишта, битно разликовао од POTS приступа.

Приступ преко ISDN прикључка је у 2016. години реализован за 1,6% укупног броја корисника малопродајне услуге приступа, а број ISDN претплатника је за 19% мањи у односу на 2015. годину и износио је око 41 хиљаду. Примарни приступ има 5% ISDN претплатника, док преостали претплатници имају базни приступ. Очекивано, приступ коришћењем овог типа прикључка показује тенденцију пада, што је последица технолошке миграције корисника на напредније IP базиране технологије. Према подацима којима располаже Агенција, приступ преко традиционалног ISDN прикључка пружа оператор Телеком Србија а.д. али само постојећим корисницима и ова услуга није доступна за нове кориснике.

Приступ путем CLL технологије

Услуга приступа путем CLL технологије представља обезбеђивање јавне говорне услуге на фиксној локацији коришћењем инфраструктуре мобилне мреже.

У Републици Србији, коришћење CLL технологије за обезбеђивања малопродајне услуге приступа ограничено је на рурална подручја, односно на места у којима има до 1.500 становника, уз обавезу оператора да квалитет услуге буде у складу са прописаним параметрима. Овај вид малопродајне услуге приступа учествује са око 0,2% у укупном броју корисника малопродајне услуге приступа на крају 2016. године. Према подацима прикупљеним од оператора, ову услугу претплатницима нуде оператори Телеком Србија а.д. и Vip Mobile d.o.o. по ценама претплате за стандардни телефонски прикључак у коју су укључени одређени бесплатни минути.

3.1.2 Супституција на страни тражње

Супституција на страни тражње описује реакцију крајњих корисника на мало, али трајно повећање цене услуга које тренутно користе и, пре свега, зависи од могућности претплатника да замене услугу којој је повећана цена другом услугом или да замене оператора који је повећао цене својих услуга, оператором коме су цене остале на истом нивоу. Скуп услуга које се са становишта крајњег корисника сматрају супституцијом на посматраном тржишту представљају услуге на које је крајњи корисник спреман или има могућност да пређе, и које су сличне цене и сличних карактеристика као услуга коју тренутно користи а чија је цена повећана. Постојање супституције на страни тражње може ограничити операторе у својој намери да повећавају цене услуга које пружају својим корисницима.

Према подацима прикупљеним од оператора, највећи број претплатника малопродајне услуге приступа (око 82%) је прикључен на мрежу аналогним POTS прикључком тј. преко аналогног интерфејса. Из тог разлога, у наставку анализе, супституција на страни

тражње се анализира са аспекта замене малопродајне услуге реализоване путем POTS прикључка са осталим врстама прикључака.

Узимајући у обзир да број претплатника малопродајне услуге приступа коришћењем традиционалног ISDN прикључка опада у посматраном периоду што је последица технолошке миграције корисника на напредније IP базиране технологије, као и чињеницу да Телеком Србија а.д., као једини пружалац ове услуге, нема ISDN у понуди за нове кориснике, малопродајна услуга приступа реализована путем ISDN прикључака се у анализи неће даље разматрати.

Супституција POTS прикључка кабловским прикључком

Оператори дистрибуције медијских садржаја поседују кабловску дистрибутивну мрежу која се користи за пружање малопродајне услуге приступа, а присутни су на посматраном тржишту од момента либерализације тржишта и укидања регулаторних баријера. Оператори дистрибуције медијских садржаја нуде малопродајну услугу приступа коришћењем прикључка кабловских мрежа само претплатницима који су већ прикључени на њихову кабловску мрежу и већ користе услугу дистрибуције медијских садржаја.

Позиви реализовани путем ове врсте прикључка обезбеђују посебан виртуелни канал за пренос говора уз гарантовани квалитет услуге и по својим функционалним карактеристикама одговарају позивима који се реализују путем класичне фиксне PSTN мреже и POTS прикључка.

У Табели 2. дат је упоредни приказ цена малопродајне услуге приступа преко POTS прикључка и кабловског прикључка за операторе дистрибуције медијских садржаја са највећим бројем претплатника на посматраном малопродајном тржишту приступа.

Табела 2. Важеће цене телефонског прикључка и месечне претплате POTS прикључка и кабловског прикључка за приватне и пословне кориснике

Цене у динарима (са ПДВ-ом)	Телеком Србија а.д.	SBB d.o.o.	IKOM d.o.o.	Sat-Trakt d.o.o.
	POTS	Кабловски	Кабловски	Кабловски
Телефонски прикључак	6.000	3.990	3.990	4.200
Телефонски прикључак уз уговорну обавезу	1	-	-	1
Месечна претплата	659	390	390	590
Број бесплатних минута укључених у претплату	150	100	100	200

Извор: Званичне интернет странице оператора

Већина оператора не наплаћује прикључак на мрежу новим претплатницима малопродајне услуге приступа или га наплаћује по симболичној цени од 1 динар уз уговорну обавезу. Цена претплате оператора дистрибуције медијских садржаја је нижа у поређењу са ценом претплате Телеком Србија а.д., али је укључен и мањи број бесплатних минута. Код свих посматраних оператора одређени број бесплатних минута је укључен у претплату.

Узимајући у обзир ценовне и функционалне карактеристике, може се закључити да приступ који се остварује прикључком на кабловске мреже оператора дистрибуције медијских садржаја представља супститут малопродајној услузи приступа коришћењем POTS прикључка. Из тог разлога се може очекивати да би претплатник у случају малог, али значајног повећања цене услуге приступа путем POTS прикључка, био у могућности да пређе код оператора дистрибуције медијских садржаја уколико постоји мрежа на датој територији. Иако кабловска мрежа оператора дистрибуције медијских садржаја не покрива читаву територију Републике Србије она је широко распрострањена и оператори дистрибуције медијских садржаја су у могућности да врше одређени ценовни притисак на Телеком Србија а.д. Према расположивим подацима, у 2016. години око 20% од укупног броја општина на територији Републике Србије није било покривено кабловском дистрибутивном мрежом оператора дистрибуције медијских садржаја. У питању су општине које су слабије насељене, односно општине у којима је регистровано око 8% укупног броја домаћинстава, што значи да се ограничења по питању географске распрострањености кабловских мрежа оператора дистрибуције медијских садржаја смањују.

Због свега наведеног, приступ коришћењем кабловске мреже представља супститут услузи приступа коришћењем POTS прикључка са одређеним географским ограничењима која се односе на покривеност територије кабловском мрежом оператора дистрибуције медијских садржаја.

Супституција POTS прикључка IP прикључком

Позиви који се остварују коришћењем IP прикључка спадају у категорију позива који се остварују технологијом преноса говора коришћењем Интернет протокола (*Voice over Internet Protocol - VoIP*). У анализи малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији разматрају се само управљани позиви остварени преко IP прикључка као ЈДТФ услуга која се пружа крајњим корисницима малопродајне услуге приступа.

На посматраном релевантном тржишту, ЈДТФ услуга преко IP прикључка се пружа уз обезбеђење посебног виртуелног канала коришћењем бакарне инфраструктуре, применом xDSL технологије, или преко оптичке инфраструктуре. Управљани позиви остварени преко IP прикључка се по својим функционалним и ценовним карактеристикама не разликују од позива реализованих путем класичне фиксне PSTN мреже и POTS прикључка, уз одређена географска ограничења која се односе на доступност широкопојасног приступа која није униформна на целој територији Републике Србије.

Највећи број претплатника малопродајне услуге приступа преко IP прикључка у 2016. години има Телеком Србија а.д. чије учешће у укупном броју претплатника малопродајне услуге приступа преко IP прикључка износи преко 95%.

Цена месечне претплате за малопродајну услугу приступа коришћењем IP прикључака коју нуди оператор Телеком Србија а.д. изједначена је са ценом месечне телефонске претплате за директни аналогни телефонски прикључак и базни ISDN прикључак у

складу са решењем Агенције број: 1-03-34900-18/16-9 од 23.3.2017. године и износи 549,17 динара без ПДВ-а (659 динара са ПДВ-ом).

У сегменту пословних корисника, малопродајну услугу приступа преко преко IP прикључка и то ISDN PRI пружају оператори Телеком Србија а.д. и Telenor d.o.o. Цене оба оператора су на сличном нивоу, а упоредни приказ важећих цена за малопродајну услугу приступа коришћењем овог прикључка дат је у табели испод.

Табела 3. Важеће цене ISDN PRI прикључка

Цене у динарима (са ПДВ-ом)	Телеком Србија а.д.	Telenor d.o.o.
Једнократна накнада за нов прикључак	80.000*	72.000
Месечна накнада	14.900**	19.080

*уз уговорну обавезу од 12 месеци цена износи 24.000 динара, односно 1,2 динара уз уговорну обавезу од 24 или 36 месеци

**уз уговорну обавезу од 12 месеци цена износи 13.198,80 динара, односно 11.998,80 динара уз уговорну обавезу од 24 или 36 месеци

Извор: Званичне интернет странице оператора

На посматраном тржишту је присутан тренд замене аналогних (POTS) прикључака неком врстом IP прикључка од стране крајњих корисника, јер им се на тај начин нуде разне могућности за комбиновање услуга и напредна технолошка решења, а у прилог томе говори и чињеница да број претплатника малопродајне услуге приступа коришћењем IP прикључка расте у посматраном периоду анализе.

Због свега наведеног, Агенција сматра да постоји супституција на страни тражње за малопродајну услугу приступа коришћењем POTS прикључка у виду IP прикључка, уз одређена географска ограничења и ограничења у погледу степена развијености мреже оператора.

Супституција POTS прикључка CDMA прикључком

На посматраном тржишту малопродајну услугу приступа коришћењем CDMA прикључка пружају оператори Телеком Србија а.д. и Orion telekom d.o.o. у складу са Лиценцом за CDMA.

Упоредни приказ цена телефонског прикључка и месечне претплате за малопродајну услугу приступа путем POTS прикључка и CDMA прикључка дат је у Табели 4.

Табела 4. Важеће цене POTS прикључка и CDMA прикључка и претплате

Цене (у динарима са ПДВ-ом)	Телеком Србија а.д.				Orion telekom d.o.o.	
	POTS		CDMA		CDMA	
	приватни	пословни	приватни	пословни	приватни	пословни
Цена телефонског прикључка	6.000	6000	14.400	14.400	4.999	84 ЕУР*
Месечна претплата	659	659	659	659	200	500
Број бесплатних минута укључених у претплату	150	150	150	150	200	500

*Податак са званичне странице оператора

Orion telekom d.o.o. наплаћује нижу једнократну накнаду за телефонски прикључак и има нижу месечну претплату у односу на Телеком Србија а.д.

У случају оператора Телеком Србија а.д. цена CDMA прикључка је значајно виша од цене POTS прикључка на мрежу, иако су месечне претплате исте, па се може закључити да се крајњи корисник не би лако одлучио да POTS прикључак замени са CDMA прикључком на подручјима где су доступна оба прикључка.

Додатно, могућност преласка на CDMA прикључак лимитирана је и географском покривеношћу и техничким могућностима самих оператора. Квалитет малопродајне услуге приступа коришћењем CDMA прикључка зависи од технолошких решења и може представљати ограничење корисницима услуга широкопојасног приступа интернету, али задовољава потребе за малопродајном услугом приступа у сврху пружања ЈДТФ услуге. Ниско тржишно учешће CDMA прикључака има позитиван утицај на квалитет саме услуге, јер ниво квалитета услуге опада са повећањем тржишног учешћа, што је такође један од показатеља ограничених могућности супституције.

Малопродајна услуга приступа која се пружа CDMA прикључком омогућава исту или врло сличну функционалност као малопродајна услуга приступа реализована POTS прикључком, али је та могућност лимитирана географском покривеношћу CDMA мреже и техничким могућностима самих оператора, док њен квалитет зависи од технолошких решења. Њено тржишно учешће је ниско у посматраном периоду, па Агенција, због свега наведеног, закључује да би се малопродајна услуга приступа која се пружа коришћењем CDMA прикључка пре могла сматрати комплементарном него заменском услугом малопродајној услузи приступа реализованој путем POTS прикључка.

Супституција POTS прикључка CLL технологијом

Услуга приступа путем CLL технологије је доступна у местима до 1.500 становника која су покривена 2G мобилном мрежом.

Цена месечне претплате за малопродајну услугу приступа коришћењем CLL технологије код оператора Телеком Србија а.д. износи 659 динара са ПДВ-ом, у оквиру које је укључено 150 минута ка свим мрежама, односно изједначена је са месечном претплатом за стандардни телефонски прикључак по важећем ценовнику Телеком Србија а.д.

Vip Mobile d.o.o. услугу фиксног телефона преко мобилне мреже нуди по месечној претплати од 399 динара са ПДВ-ом у оквиру које је укључено 150 минута ка свим мрежама, уз уговорну обавезу од 24 месеца.

Малопродајна услуга приступа коришћењем CLL технологије је нова услуга на тржишту и има веома ниско учешће од само 0,2% у 2016. години. Уколико се посматрају њене функционалне и ценовне карактеристике, малопродајна услуга

приступа коришћењем CLL технологије одговара услузи приступа коришћењем POTS прикључка, али се због ограничења у погледу доступности на подручјима на којима је насељено мање од 1.500 становника не може сматрати супститутом већ комплементарном услугом малопродајној услузи приступа преко POTS прикључка.

3.1.3 Закључак о супституцији на страни тражње

На основу наведеног, Агенција закључује да на посматраном релевантном тржишту постоје супститути малопродајној услузи приступа преко аналогног (POTS) прикључка у виду прикључака путем кабловских мрежа и IP прикључка. Ове три наведене врсте прикључака чине део истог малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, уз одређена ограничења у погледу географске распрострањености прикључака путем кабловских мрежа и IP прикључка, технолошких решења и степена развијености мреже.

3.1.4 Супституција на страни понуде

Приликом процене супституције на страни понуде узима се у обзир вероватноћа да оператори електронских комуникација који тренутно нису активни на посматраном релевантном тржишту одлуче да уђу на то тржиште након повећања цена од стране активних тржишних учесника, и то у прихватљивом временском року и без знатно већих додатних трошкова.

Основни услов за постојање супституције на страни понуде је да оператор поседује или да може да изнајми мрежне капацитете које може у потпуности, или уз мање модификације, да искористи за пружање одређене услуге, односно улазак на одређено тржиште, и да су цене пружања услуга економске, односно да нема субвенционисања од стране других сервиса.

Најниже трошкове за прелазак на пружање малопродајне услуге приступа, уз најмање модификације постојеће мреже, могу остварити оператори услуге дистрибуције медијских садржаја преко кабловске мреже. Оператору дистрибуције медијских садржаја би, уз расположиву мрежу, била неопходна одређена додатна улагања, која се односе на опрему за мрежу за приступ (одговарајући терминални уређај), као и улагање у централну опрему за телефонски сервис. Претплатници дистрибуције медијских садржаја могу користити малопродајну услугу приступа преко кабловског прикључка само код оператора на чију су кабловску мрежу већ прикључени. С тим у вези, постоје географска ограничења у погледу територије коју покрива кабловска мрежа оператора дистрибуције медијских садржаја, што значи да они могу ући на посматрано тржиште у релативно кратком року, услед малог али значајног повећања цена од стране активних тржишних учесника, само тамо где већ имају изграђену инфраструктуру до крајњих корисника.

Након 31.12.2011. године пружање малопродајне услуге приступа се обавља у режиму општег овлашћења, чиме су отклоњене регулаторне баријере за улазак на релевантно тржиште. То значи да би у случају хипотетичког повећања цене услуге приступа путем

аналогног POTS прикључка, оператори дистрибуције медијских садржаја могли да повећају своје учешће на тржишту са мањим додатним трошковима у односу на операторе који нису присутни на тржишту и разматрају могућност уласка на исто.

Што се тиче коришћења велепродајних услуга за пружање малопродајне услуге приступа, Агенција закључује да су се алтернативни оператори у највећој мери определили да малопродајну услугу приступа својим крајњим корисницима понуде претежно путем сопствене електронске комуникационе мреже за приступ.

Агенција закључује да супституција на страни понуде постоји у виду оператора кабловске дистрибуције који поседују кабловску мрежу за приступ и могу у релативно прихватљивом року и уз мање модификације мреже понудити својим крајњим корисницима малопродајну услугу приступа, уз географска ограничења која се односе на територијалну распрострањеност кабловске мреже.

3.2 Географска димензија тржишта

Релевантно географско тржиште обухвата област у којој су заинтересовани привредни субјекти укључени у понуду и тражњу релевантних производа и услуга, у којој су услови конкурентности исти или довољно хомогени, у којој се примењује иста ценовна политика, која је различита од суседних области где су преовлађујући услови конкурентности знатно различити.

У складу са Смерницама Комисије о анализи тржишта и Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, географска област релевантног тржишта се у сектору електронских комуникација утврђује на основу два главна критеријума:

- 1) области коју покрива мрежа,
- 2) постојања правних или других регулаторних инструмената.

На основу ова два главна критеријума географска тржишта се деле на локална, регионална и национална.

Подручје пружања услуге је за сваког оператора дефинисано Лиценцом за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, Лиценцом за CDMA, као и Правилником о општим условима за обављање делатности, а регулаторни захтеви за обављање делатности у режиму општег овлашћења су исти за целу територију Републике Србије.

Правни и регулаторни оквир релевантан за предметну услугу је исти на целој територији Републике Србије, те Агенција констатује да је релевантно географско подручје за малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији територија Републике Србије.

3.3 Закључак о релевантном тржишту

У поступку анализе малопродајног тржишта приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији Агенција констатује да се на релевантном тржишту, приступ јавној телефонској мрежи на фиксној локацији може остварити на следеће начине:

- коришћењем аналогног (POTS) прикључка,
- коришћењем прикључка кабловске дистрибутивне мреже,
- коришћењем IP прикључка,
- коришћењем бежичног прикључка FWA – CDMA,
- коришћењем ISDN прикључка,
- коришћењем CLL технологије.

Агенција је посматрала супституцију на страни тражње у односу на POTS прикључак који је најзаступљенији вид пружања малопродајне услуге приступа и закључила да заменљивост истог постоји у виду прикључака кабловске дистрибутивне мреже и IP прикључака уз одређена географска и технолошка ограничења, те да ове три врсте прикључака припадају истом малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. За CDMA прикључак и CLL технологију је утврђено да представљају допунске услуге али не и супституте, док традиционални ISDN прикључак није разматран даље у анализи због ниског тржишног учешћа које је у сталном паду као и чињенице да га више нема у понуди за нове кориснике и да се очекује даља миграција претплатника на технолошки напредније видове приступа.

Супституција на страни понуде постоји у виду оператора кабловске дистрибуције који поседују кабловску мрежу за приступ и могу у релативно прихватљивом року и уз мање модификације мреже понудити својим крајњим корисницима малопродајну услугу приступа, уз географска ограничења која се односе на територијалну распрострањеност кабловске мреже.

За релевантно географско тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији се одређује национално тржиште, односно територија Републике Србије.

4 АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Агенција, сагласно одредби члана 59. став 2. Закона, одређује релевантна тржишта која подлежу претходној регулацији на основу Закона, уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији. Релевантно тржиште које подлеже претходној регулацији, у складу са Законом, је тржиште на којем постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на коме није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на коме се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције.

У складу са Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, за тржиште које није дефинисано као релевантно потребно је оценити да ли је и даље подложно претходној регулацији односно да ли су на њему кумулативно испуњена следећа три критеријума која представљају тзв. Тест 3 (три) критеријума:

1. присуство високих и трајних баријера за улазак на тржиште, које могу бити структурне, правне или регулаторне природе;
2. тржиште има карактеристике због којих се неће кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода;
3. примена права конкуренције сама по себи није довољна да се на адекватан начин отклоне недостаци на идентификованом тржишту.

Малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији није дефинисано као релевантно тржиште у Препоруци Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, те је Агенција, сагласно одредбама чл. 59. и 60. став 1. Закона и уз примену Препоруке Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, применила Тест 3 (три) критеријума, како би утврдила да ли је на овом тржишту и даље неопходна претходна регулација.

Резултати Теста 3 критеријума на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији дати су у наставку.

4.1 Тест 3 (три) критеријума

4.1.1 *Први критеријум – да ли је тржиште изложено високим и трајним улазним баријерама*

Први критеријум показује да ли је тржиште у одређеном тренутку изложено високим и трајним улазним (структурним и/или регулаторним) баријерама, што је први показатељ да је на њему потребна интервенција регулатора у циљу обезбеђивања конкуренције у корист крајњих корисника. На тржишту на којем нема улазних баријера постоји притисак од стране потенцијалне конкуренције на постојеће операторе и нема потребе за претходном регулацијом. Први критеријум је статички показатељ, односно показатељ улазних баријера на тржишту у тачно одређеном тренутку. Имајући у виду динамичност развоја сектора електронских комуникација, одређена тржишта могу да се крећу у правцу успостављања ефикасне конкуренције упркос постојању високих и трајних баријера, што је такође потребно узети у обзир приликом оцене релевантности тржишта.

Структурне баријере

Структурне баријере постоје када су стање технологије и природа мреже, повезани трошкови или ниво тражње такви да узрокују стварање асиметричних услова међу операторима, спречавајући на тај начин улазак нових оператора или развој конкуренције. Структурне баријере односе се на изградњу и експлоатацију мреже преко које се пружа услуга, а јављају се у случају када је мрежа компликована за реплицирање, када захтева високе инвестиције и када је време за њену изградњу дуго. У овом контексту, истиче се неколико критеријума коју могу указати на одсуство ефикасне конкуренције.

Неповратни трошкови (*Sunk Costs*) и контрола над инфраструктуром која се тешко може реплицирати. Неповратни трошкови су трошкови који су последица прошлих одлука и као такви се ни на који начин не могу избећи. Будући да су то трошкови који су већ настали и да се на њих не може утицати, ови трошкови нису релевантни за будуће одлуке. У том смислу, оператор који је поднео високе трошкове како би изградио инфраструктуру, ни на који начин, чак ни одлуком да изађе са тржишта, не може надокнадити трошкове који су настали по овом основу. За друге операторе који желе да уђу на тржиште, постојање добро развијене мрежне инфраструктуре и високих неповратних трошкова да се таква инфраструктура реплицира, представљају високу баријеру за улазак на тржиште.

Телеком Србија а.д. располаже комплетном инфраструктуром за пружање малопродајне услуге приступа и то путем PSTN мреже на готово целокупној територији Републике Србије. Преко ове мреже оператор Телеком Србија а.д. омогућава и друге услуге, као што су широкопојасни приступ интернету и дистрибуција медијских садржаја.

У периоду израде анализе, Телеком Србија а.д. се налази у процесу модернизације мреже која подразумева миграцију са PSTN мреже на савремене IP/IMS (IP Multimedia Subsystem) мреже нове генерације (NGN – Next Generation Networks), те се у будућности очекује постепени прелазак свих корисника и сервиса на одговарајућу савремену IP архитектуру, што ће Агенција у наредном периоду наставити да прати.

Оператори који желе да уђу на малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији изградњом сопствене PSTN мреже суочавају се са структурним баријерама, будући да је мрежну инфраструктуру тешко дуплицирати, односно изградња овакве мреже дуго траје и захтева високе инвестиције. Најтеже се реплицирају мрежа за приступ и канализација, јер њихова изградња захтева капитална улагања, високе трошкове и дуги временски период за реализацију пројекта самим тим и за повраћај уложених средстава. Ови трошкови су у већој мери ненадокнадиви у случају неуспеха на посматраном тржишту.

На посматраном тржишту присутни су и оператори који у свом власништву имају кабловску мрежу (коаксијалну, оптичку и хибридну мрежу) изграђену за пружање услуге дистрибуције медијских садржаја. Време модификације кабловске мрежне инфраструктуре за пружање малопродајне услуге приступа је краће, а улагања у прилагођавање мреже су нижа у поређењу са издацима за изградњу телефонске мреже, али и даље захтевају издвајање значајних финансијских средстава. Поред оператора кабловске дистрибуције медијских садржаја, на посматраном тржишту, у веома малом броју, присутни су и оператори који су изградили сопствену фиксну мрежу, а коју су почели да користе или планирају да користе и за пружање малопродајне услуге приступа. У питању су оператори електронских комуникација који су већ дуже време присутни на другим малопродајним тржиштима и имају средства да изградњом мреже даље диверзификују свој портфолио услуга, али њихово позиционирање на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији тек предстоји.

Из наведеног се може закључити да су на посматраном тржишту економске баријере блаже за операторе који су позиционирани на осталим малопродајним тржиштима електронских комуникација, док су структурне баријере за изградњу мреже било које од наведених типова мреже и даље високе.

Алтернативним операторима је поред изградње сопствене мреже на располагању и коришћење повезаних veleпродајних услуга и то услуге изнајмљивања линија у veleпродаји као и услуга рашчлањеног приступа локалној петљи, што би додатно умањило баријере за улазак. Међутим, на основу података из упитника само два оператора користе услугу рашчлањеног приступа локалној петљи с обзиром да та услуга, иако у мањој мери, такође захтева велика почетна улагања и одређени временски период за повраћај уложених средстава, те пружање малопродајне услуге приступа путем изнајмљене инфраструктуре не ублажава структурне и економске баријере на посматраном тржишту.

Економија обима. Економија обима се односи на смањење трошкова које предузеће остварује по основу повећања обима производа и услуга. Са повећањем обима пружања услуга долази до смањења трошкова по јединици производа или услуге, што је последица чињенице да су у структури трошкова заступљени фиксни трошкови који се не мењају са повећањем обима. Распоређивање истих фиксних трошкова на повећани број јединица производа или услуга доводи до пада фиксних, а самим тим и укупних просечних трошкова по јединици. Другим речима, уз коришћење изграђене инфраструктуре, повећање броја претплатника ће довести до пада просечних трошкова по јединици.

Телеком Србија а.д. је, као традиционални телекомуникациони оператор, историјски био једини оператор који је имао ексклузивно право да пружа услуге јавне фиксне телефонске мреже доступне на готово читавој територији Републике Србије, на основу чега је развио широку базу корисника и остварује предности по основу економије обима. Са појавом алтернативних оператора, учешће Телеком Србија а.д. у укупном броју претплатника је у 2015. години опало за скоро 7 %, док је такав пад поновљен и у 2016. години. Број претплатника алтернативних оператора је у истом периоду порастао 69% (2015. година), односно 65% (2016. година) што је последица прерасподеле крајњих корисника односно њиховог напуштања традиционалног оператора и преласка код алтернативних оператора. Иако је корисничка база Телеком Србија а.д. далеко већа, приметно је постепено освајање тржишта од стране алтернативних оператора.

Економија опсега (ширине). Економија опсега се односи на потенцијалне предности које оператор има када користи исту инфраструктуру да понуди више различитих производа или услуга. Када оператор наступа на више различитих тржишта, заједнички трошкови се расподељују на више различитих услуга, чиме се остварује пад јединичних трошкова. Телеком Србија а.д. је, полазећи од мреже предвиђене за пружање телефонских услуга на фиксној локацији, развио мрежу која, поред говорне услуге, корисницима пружа и друге услуге, као што су широкопојасни приступ интернету и дистрибуција медијских садржаја путем услуге IPTV. Телеком Србија а.д. користи предности економије опсега будући да је истовремено присутан на више тржишта и корисницима пружа више различитих услуга, појединачно или у пакету, користећи исте мрежне елементе.

Да би остварили предности економије опсега, остали оператори, потенцијални конкуренти Телеком Србија а.д., морали би такође истовремено да послују на више тржишта. Алтернативни оператори који су изградили сопствену мрежу нису имали за примарни циљ пружање говорне услуге, већ је она резултат проширења понуде услуга због којих је мрежа првобитно изграђена, као што су услуга дистрибуције медијских садржаја или широкопојасни приступ Интернету. Тренутна ситуација говори у прилог могућности коришћења предности економије опсега и од стране алтернативних оператора, што ће постати израженије са растом њиховог тржишног учешћа.

Вертикална интеграција. Вертикална интеграција подразумева да је оператор истовремено присутан на више различитих, вертикално повезаних тржишта. Присуство вертикално интегрисаног оператора на veleprodajном и малопrodajном нивоу у ланцу

услуга може отежати коришћење потребних veleпродајних услуга операторима који пружају услуге на малопродајном нивоу. Телеком Србија а.д. располаже мрежном инфраструктуром на готово целом подручју Републике Србије, а истовремено деловање на свим тржиштима фиксне електронске комуникационе мреже пружа му кључну предност у односу на конкуренте. Иако Телеком Србија а.д. као вертикално интегрисани оператор има могућност утицаја на veleпродајне услуге које се користе за пружање малопродајне услуге приступа, у постојећој ситуацији он није у могућности да активно врши такав утицај будући да алтернативни оператори не користе у великој мери veleпродајне услуге Телеком Србија а.д за пружање малопродајне услуге приступа.

Правне или регулаторне баријере

Правне или регулаторне баријере су последица законских, административних или других мера које имају директан утицај на улазак или позиционирање оператора на тржишту. У складу са одредбом члана 149. став 1. Закона о електронским комуникацијама, од 1. јануара 2012. године, на пружање малопродајне услуге приступа примењује се режим општег овлашћења, без потребе издавања посебних дозвола (лиценци), што значи да регулаторне баријере за улазак на малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији не постоје.

Закључак о првом критеријуму

На основу наведеног, закључује се да на посматраном малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији још увек постоје одређене структурне и економске баријере за улазак.

4.1.2 Други критеријум - да ли тржиште има карактеристике због којих се током времена неће кретати у правцу успостављања конкуренције?

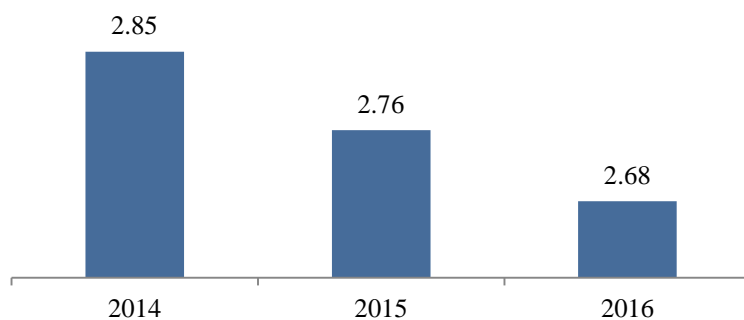
Сходно Експланаторном меморандуму који прати документ Препоруку Комисије о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2014/710/EУ) у складу са Директивом 2002/21/EЗ Европског парламента и Савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге, није довољно установити да је улазак нових оператора на тржиште могућ, већ је потребно утврдити да ли је конкуренција таква да у одсуству регулације ограничава тржишну моћ којом располаже доминантни оператор.

За процену оправданости *ex-ante* регулације, поред испитивања тренутне ситуације, потребно је узети у обзир и кретање тржишта у будућем периоду. Динамички аспект анализе тржишта се најбоље осликава у другом критеријуму, који показује да ли тржиште тежи успостављању ефикасне конкуренције у одређеном временском периоду. Треба имати у виду да тенденција развоја ефикасне конкуренције не значи нужно да ће она бити постигнута до краја изабраног временског периода, већ да постоје јасни докази да је динамика тржишта таква да ће она бити постигнута у догледној будућности.

Приликом анализе другог критеријума, узимају се у обзир тржишна учешћа оператора, потенцијална конкуренција, кретање цена, конвергенција различитих услуга и тржишта итд., а све у циљу провере да ли су карактеристике тржишта такве да ће се у будућем периоду кретати у правцу ефикасне конкуренције без потребе за претходном регулацијом. Други критеријум је динамички показатељ на основу ког Агенција треба да процени да ли тржиште тежи успостављању ефикасне конкуренције у одређеном временском периоду односно да ли баријере за улазак могу временом да нестану, нпр. захваљујући технолошким достигнућима, да ли на тржишту може да се појави довољно активних учесника за постизање ефикасне конкуренције упркос баријерама за улазак и слично.

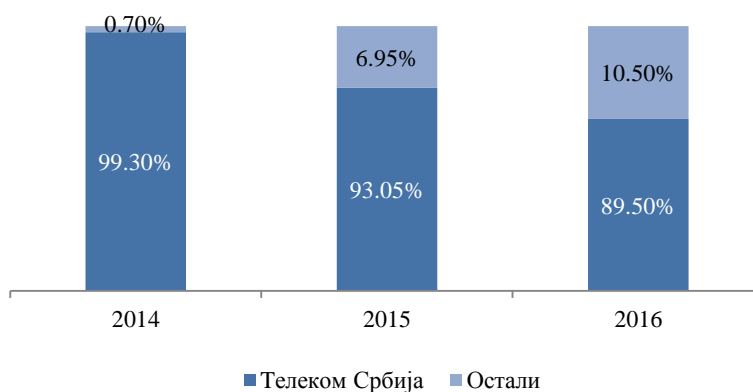
Тржишно учешће. Укупан број фиксних телефонских линија опада у периоду 2014 - 2016. године у просеку 2,95% годишње, а у 2016. години износи око 2,68 милиона. Кретање броја фиксних телефонских линија у посматраном периоду приказано је на Слици 6.

Слика 6. Број фиксних телефонских линија у периоду 2014-2016. године (у милионима)

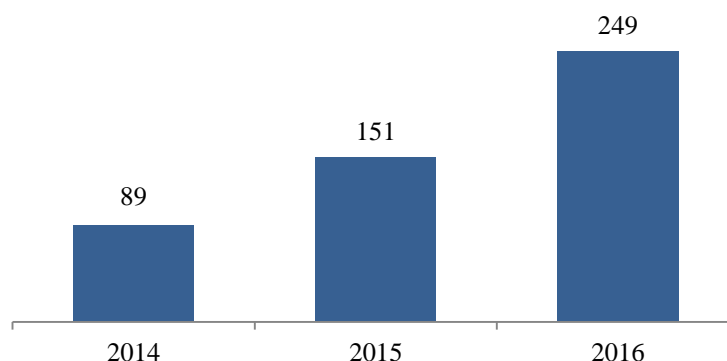
Пад фиксних телефонских линија прати истовремени постепени губитак тржишта доминантног оператора и јачање алтернативних оператора (Слика 7).

Слика 7. Расподела фиксних линија у периоду 2014. - 2016. године

Број претплатника преко кабловске мреже је утростручен у периоду између 2014. и 2016. године, као што је приказано на Слици 8..

Слика 8. Број претплатника који користе малопродајну услугу приступа путем кабловских мрежа (у хиљадама)

У претходном периоду малопродајна услуга приступа која се користи за пружање ЈДТФ услуге се традиционално везивала за Телеком Србија а.д. Међутим, навике претплатника се мењају па се раст тржишног учешћа алтернативних оператора у посматраном периоду убрзава и може се очекивати да се овај тренд настави у будућности.

Потенцијална конкуренција и развој тржишта. Потенцијална конкуренција се односи на могућност уласка нових оператора на малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. Оператори морају имати довољне финансијске капацитете како би могли да поднесу додатне трошкове који се јављају приликом уласка на тржиште, као и додатне техничке капацитете неопходне за пружање предметних услуга.

Као потенцијалну конкуренцију на посматраном тржишту представљају оператори кабловске дистрибуције који још увек нису активни на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији или који су присутни на посматраном тржишту али не користе у потпуности своје расположиве капацитете за пружање малопродајне услуге приступа.

Иако мрежа оператора дистрибуције медијских садржаја не покрива целу територију Републике Србије и ови оператори малопродајну услугу приступа нуде само својим претплатницима, број претплатника малопродајне услуге приступа преко кабловске мреже расте у посматраном периоду анализе. Раст тражње за овим видом приступа подстичу и промотивне активности алтернативних оператора у оквиру којих се крајњим корисницима малопродајна услуга приступа нуди по промотивним ценама и обично у пакету са услугом дистрибуције медијских садржаја и малопродајном услугом широкопојасног приступа интернету.

У овом тренутку, оператори услуге дистрибуције медијских садржаја у Републици Србији имају изграђену мрежу за приступ која покрива више од 960 хиљада претплатника и бележи константни раст у посматраном периоду, те би њихово активирање значајно повећало конкуренцију на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. Тржишно учешће оператора

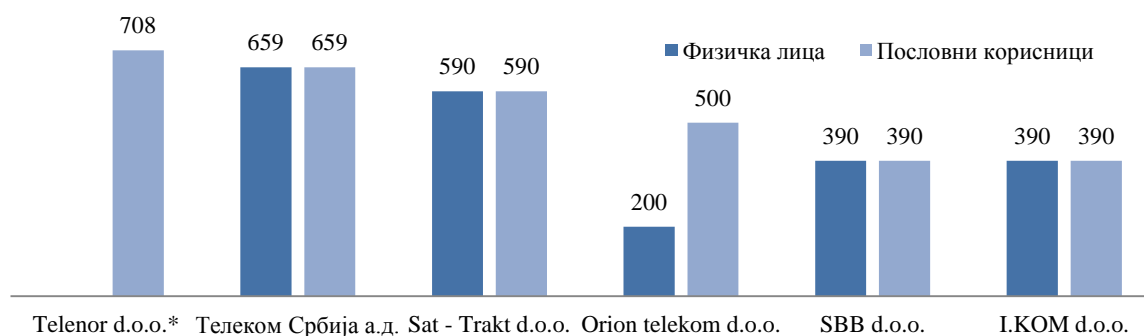
дистрибуције медијских садржаја на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији је повећано са 3% колико је износило у 2014. години, на 10% у 2016. години, и тренутно чини свега четвртину потенцијалних претплатника малопродајне услуге приступа преко кабловске мреже, што значи да постоји простор за даљи развој тржишта.

Имајући у виду недовољно искоришћени потенцијал који постојеће кабловске дистрибутивне мреже имају у погледу броја корисника и релативно ниских улагања која би била потребна да се оне прилагоде пружању малопродајне услуге приступа, Агенција закључује да на посматраном малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији постоји потенцијална конкуренција и у наредном периоду се очекује њен даљи развој и јачање.

Ценовна политика. Важна одлика тржишта која не теже ка ефикасној конкуренцији представља способност вертикално интегрисаног оператора да одржи цене услуга на нивоу значајно изнад конкурентних на veleпродајном нивоу или испод конкурентних на малопродајном тржишту, што му омогућава елиминисање конкуренције која не може на дуги рок да парира таквим ценама.

Телеком Србија а.д. је вертикално интегрисани оператор и једини оператор на повезаним veleпродајним тржиштима, али су месечне претплате алтернативних оператора углавном ниже од цена Телеком Србија а.д. (детаљније у поглављу 3.1.2. Супституција на страни тражње) док су цене прикључка на мрежу за нове претплатнике уједначене код већине оператора (0 или 1 динар уз уговорну обавезу), што значи да доминатни оператор не врши ценовну дискриминацију на посматраном малопродајном тржишту. Цене месечне претплате водећих оператора на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији приказане су на Слици 9.

Слика 9. Цене месечне претплате за фиксни телефонски прикључак (у динарима са ПДВ-ом)

*Оператор Telenor d.o.o. не пружа малопродајну услугу приступа физичким лицима

** Телеком Србија а.д. у оквиру претплате укључује 150 бесплатних минута, SBB d.o.o. и I.KOM d.o.o у оквиру претплате укључују 100 бесплатних минута, SAT-TRAKT d.o.o. и Orion d.o.o. у оквиру претплате укључују 200 бесплатних минута, односно 500 минута за пословне кориснике код Orion d.o.o.

Закључак о другом критеријуму

Закључак о могућности успостављања ефикасне конкуренције није могуће донети на основу било ког појединачног критеријума, већ је потребно посматрати све релевантне факторе и њихов међусобни утицај.

Узимајући у обзир укупну ситуацију на тржишту и све примећене трендове, Агенција сматра да ће се малопродајно тржиште приступа у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији у наредном периоду кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције.

4.1.3 Трећи критеријум – Да ли је, у одсуству ex-ante регулације, довољан Закон о заштити конкуренцији да се ограниче тржишни недостаци?

Овај критеријум није потребно разматрати с обзиром да други критеријум није испуњен, а неопходно је да сва три критеријума буду кумулативно испуњена да би тржиште било предмет *ex-ante* регулације.

4.1.4 Закључак о примени Теста 3 (три) критеријума

На основу спроведеног Теста 3 (три) критеријума закључује се да на тржишту и даље постоје одређене структурне и економске баријере за улазак, али да ће се и поред тога оно развијати и кретати у правцу успостављања делотворне конкуренције.

У складу са горе наведеним, Агенција сматра да малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, на основу анализираних података за посматрани период, не подлеже *ex-ante* регулацији.

5 ЗАКЉУЧАК

Агенција је на основу примењеног Теста 3 (три) критеријума утврдила да се посматрано малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији креће у правцу ефикасне конкуренције и да више не постоји потреба за претходном регулацијом.

На основу свега наведеног, Агенција ће донети нову одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији у којој предметно тржиште неће бити одређено као релевантно. Даном ступања на снагу поменуте одлуке престаће да важи решење Агенције број: 1-02-34900-20/15-4 од 7.12.2015. године, којим је оператор Телеком Србија а.д. одређен за оператора са ЗТС на малопродајном тржишту приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.